

De heemtuin in vier seizoenen

25 jaar vrijwilligerswerk

WAT STAAT WAAR

Vooraf	3
Indeling	5
Dank	6
LENTE-BOS	7
Daslook	7
Gele dovenetel	9
Maarts viooltje	10
Winterkoning	10
LENTE-MOERAS	11
Groot hoefblad	11
Slanke sleutelbloem	12
Waterdrieblad	13
LENTE-ZAND	13
Duinroosje	13
Muizenoor	14
LENTE-VEEN	16
Gestreepte witbol	16
Koningsvaren	17
LENTE-KLEI	18
Fluitenkruid	18
Klaproos	19
ZOMER-BOS	21
Groot heksenkruid	21
Zadelzwam	22
ZOMER-MOERAS	23
Grote kattenstaart	23
Grote lisdodde	24
PLATTEGROND HEEMTUIN	26
ZOMER-ZAND	28
Slangenkruid	28
Geel zonneroosje	29
ZOMER-KLEI	31
Brede wespenorchis	31
Pastinaak	31
Boswederik	32
ZOMER-VEEN	33
Blauwe knoop	33
Moerasandoorn	34
Wilgenroosje	35
HERFST	36
Herfsttijlloos	36

Italiaanse aronskelk	37
Vlier	38
Paddenstoelen	39
Russula spec.	39
Koningsvaren	40
Knotwilg	41
WINTER	42
Winterakoniet	42
Sneeuwklokje	43
Gewoon elfenbankje	44
Insecten	46
Rups van de avondrood	46
Eikenpage	47
Landkaartje	47

VOORAF

De heemtuin in het Stadspark nabij het Lelycentre begon in 1978 als 'wilde plantentuin', een tuin met verschillende milieus. De natuur in Oostelijk Flevoland was in die tijd niet erg afwisselend, daarvoor was 'de poldernatuur' ook nog wat jong. Om die natuur een klein beetje te helpen werd de wilde plantentuin aangelegd.

De gemeente onderhield de tuin in de beginperiode maar ook toen al was er sprake van bezuinigingen. Die hadden gevolgen en gelukkig vielen die positief uit: in 1986 startte een groepje vrijwilligers onder leiding van het IVN en de KNNV met het onderhoud van de wilde plantentuin, inmiddels omgedoopt tot heemtuin.

Nog steeds wordt de heemtuin door vrijwilligers beheerd en onderhouden.

In 2011 is dat dus 25 jaar!

Een mooi moment om even bij stil te staan en dat niet alleen: ter gelegenheid van dit fleurige en kleurige jubileum werd dit boekje samengesteld. Een gidsje met toppers uit de heemtuin. Dat is nog maar een klein deel van de 250 soorten, die in de

tuin groeien en bloeien. Dus zet uw flora nog maar niet op Marktplaats. Van een aantal planten wordt een korte beschrijving gegeven, andere worden slechts genoemd.

INDELING

Het boekje is ingedeeld in seizoenen. Per seizoen is het weer ingedeeld in verschillende milieus: bos, klei, veen, zand en moeras. (Kijk ook op de plattegrond midden in het boekje).

Het bos ligt op voedsel- , humus- en kalkrijke kleigrond. Het open, deels zonnige deel van de tuin bestaat uit verschillende grondsoorten. Vrij voedselarm, droog zand, vochtige, voedselrijke klei en droog, voedselrijk maar kalkarm veen. Verder vindt u er drie moerassen met een verschillende ondergrond die met elkaar in verbinding staan en die worden gevoed door regen- en leidingwater. De verschillen zijn daarom klein.

Achter in het boekje is kort aandacht besteed aan een aantal in de heemtuin voorkomende insecten.

DANK

Het maken van zo'n boekje gaat niet vanzelf. Een paar mensen hebben zich er bijzonder voor ingespannen.

Trudy Thomassen – Gerritsen maakte de foto's!
Dankzij die foto's zie je nóg beter hoeveel moois er te zien is in de heemtuin.

De andere vrijwilligers van de heemtuin waren inspirerende mee- en bedenkers.

Peter Kouwenhoven schreef de teksten.

Natuurlijk worden ook de DTP'ers van gemeente Lelystad bedankt. Zij maakten er een prachtig boekje van. Tenslotte: de gemeente betaalde het boekje, als blijk van grote waardering voor al die vrijwilligers en hun werk, ook daarvoor dank!

LENTE

“Een nieuwe lente, een nieuw begin”. Dat deze uitspraak, zo u dat al mocht denken, geen loze kreet is, is ieder jaar weer te zien in de heemtuin.

LENTE – BOS

Daslook

Daslook – *Allium ursinum*

Ursinum betekent ‘van beren’. Het schijnt dat beren na hun winterslaap, graag daslook aten om weer snel op krachten te komen. De vraag is of dassen dat ook doen. Het zou goed kunnen, want dassen zijn alleseters die leven in de Zuid – Limburgse bossen en juist daar groeit ook de daslook. De daslook is in mei de meest opvallende bloeier van de bosvallei. Ooit zijn er wat bolletjes geplant maar nu is de soort uitgegroeid tot een dicht tapijt

van glanzend groen blad en witte bloemetjes.

Daslook vermeerdert zich vooral door zaad maar ook via bolletjes. De soort is bijna niet te stuiten, het bosmilieu van de heemtuin is blijkbaar erg geschikt.

Na de bloei sterft de plant af en dan verspreidt hij een sterke uiengeur. Van nature komt daslook voor in vrij voedselrijke loofbossen op kalkrijke grond.

Dit milieu is vrij zeldzaam in Nederland, het komt alleen voor in Zuid – Limburg en op een paar plaatsen in de binnenduinen. Daslook is daarom wettelijk beschermd. Ook komt hij voor als stinzenplant bij buitenplaatsen en in oude parken. Sinds lang wordt hij ook gekweekt en als sierplant gebruikt. Dat betekent dat iedereen die dat wil, de soort ook in de eigen tuin kan planten onder niet te dicht struik – en boomgewas.

Daslook werd vroeger wel gebruikt als vervanger van de ui en de knoflook. Daslook, ui en knoflook horen tot de lookfamilie (geslacht Allium).

Gele dovenetel – *Lamiasrum galeobdolon subsp. galeobdolon*

Gemakkelijk groeiende bosplant waarvan de bloemen druk bevrogen worden door hommels en bijen. Kan woekeren en kan het in de tuin zelfs opnemen tegen de daslook.

Lamiasrum galeobdolon subsp. argentatum

Dovenetel met zilveren vlekken op het blad die achter in de heemtuin staat. Wordt ook verkocht als sierplant. Een mooie bodembedekker onder niet te dichte bomen en struiken. Komt in het openbaar groen ook als verwilderde plant voor.

Maarts viooltje - *Viola odoratum*

Maarts viooltje

Dit viooltje herken je aan de heerlijke, zoete geur. Vergelijk odoratum en odeur. U moet er diep voor bukken: het plantje wordt 10-15 cm hoog.

Winterkoning

Troglodytes troglodytes

Winterkoning

Bij een koning denk je al gauw aan wat groots (zoals bij de koningsvaren). Het winterkoninkje voldoet van geen kanten aan dat koninklijke beeld. Piepklein en met een grappig opwippend staartje, dát is het winterkoninkje. Het vogeltje broedt in de takkenrillen en in de knotwilg.

LENTE – MOERAS

Het aantal mooie bloeiers is in de lente groot en dus is het moeilijk om te kiezen!

Groot hoefblad

Petasites hybridus

Groot hoefblad

Het boven de grond komen van de paarsroze bloemknoppen van het groot hoefblad is een belevenis! Prachtig om te zien en heel wat indrukwekkender dan de kleine, gele bloemetjes van het klein

hoefblad zonder dat plantje ook maar enigszins te kort te willen doen. Groot hoefblad houdt van vocht en een kalkhoudende bodem. De plant groeit niet alleen in de heemtuin maar hier en daar ook in de stadsnatuur van Lelystad o.a. bij de Koploper. Het grote blad verschijnt pas na de bloei, vroeger werd dat wel gebruikt om boter in te verpakken.

Slanke sleutelbloem

Primula elatior

Op de foto ook de bloemknoppen van het groot hoefblad en de gele bloemen van de dotterbloem: drie lentebodes op één foto! Als de sleutelbloem bloeit is de lente écht begonnen. De slanke sleutelbloem is beschermd in Nederland. Hij komt voor in natte graslanden, aan beekoevers en vochtige grond in loofbossen. Hij komt ook als tuinplant voor maar in de heemtuin lijkt hij toch meer te passen dan thuis in een vochtig bordertje.

Waterdrieblad

Menyanthes trifoliata

Waterdrieblad

In het water bloeit het waterdrieblad. Thee, gezet van het blad wordt gebruikt als hoofdpijnverdrijver. Libellelarven kunnen het waterdrieblad en andere waterplanten gebruiken om uit het water te klimmen. Ze vervellen voor de laatste keer en er komt een volwassen libelle te voorschijn. Kenners noemen het geen vervellen maar 'uitsluipen'.

LENTE – ZAND

Duinroosje – *Rosa pimpinellifolia*

De Nederlandse naam laat zien waar van nature de groeiplaats van dit roosje is. Onder barre omstandigheden, zoals zoute zeewind en stuivend zand, wordt de plant soms 10 – 20 cm hoog en in het

gunstigste geval een kleine meter. Ook langs het IJsselmeer vind je hier en daar duinroosjes. Met zijn prachtige, witte bloemen en donkere bottels is deze roos twee keer de moeite waard. Kenmerkend is dat de takken dicht bezet zijn met twee soorten stekels. De bottels zijn eetbaar maar droog en smakeloos.

Muizenoor – *Hieracium pilosella*

In de lente, en soms nog een keer in de herfst, bloeit de muizenoor met citroengele bloemhoofdes op het droge gedeelte van het schrale zand. In korte tijd heeft het zich al flink uitgebreid door middel van uitlopers. De bladeren, die aan de onderkant witviltig behaard zijn, lijken, ook wat de vorm betreft, wel wat op muizenootjes. Afhankelijk van de groeiomstandigheden wordt de plant tussen de twee en de dertig centimeter hoog. U ziet hoe rekbaar het begrip 'hoog' kan zijn! Op schrale gronden in de Nederlandse natuur is het geen zeldzaamheid. Sommige mensen beschouwen het zelfs als onkruid maar die kwalificatie past niet bij dit mooie plantje! Werd gebruikt als middel tegen geelzucht.

Veldsalie

Kleine pimpernel

In de lente bloeien ook: de gewone ereprijs - *Veronica chamaedrys*. Chamaedrys betekent 'kleine eik'. De beschermde veldsalie - *Salvia pratensis*. Pratensis betekent 'in weiden groeiend' en de kleine pimpernel - *Sanguisorba minor*. Minor betekent 'kleiner'. De pimpernel werd medisch gebruikt om bloedingen te stoppen. De zuurbes -

Berberis, draagt in de nazomer en herfst eetbare, rode vruchten. Halverwege de lente bloeit de zeer zeldzame wilde akelei – *Aquilegia vulgaris* en de beemdooievaarsbek – *Geranium pratense*.

Pratense betekent 'in weiden groeiend'.

Onze tuingeraniums zijn familie van deze beemd.

Ze horen tot hetzelfde geslacht: *Geranium*. De eenjarigen die we in potten en bakken zetten horen, met de tuingeraniums, tot dezelfde familie maar tot een ander geslacht: *Pelargonium*.

LENTE – VEEN

Het aardige van de heemtuin is dat heel verschillende planten, groeiend in heel verschillende milieus, vlak bij elkaar staan en het nog naar hun zin hebben ook!

Gestreepte witbol

Holcus lanatus

Gestreepte witbol

Lang niet iedereen weet dat grassen ook bloeien. Neem nou de witbol, die hier bezocht wordt door de zwartkop vuurkever. Mooie, bijna witte aren. Het is een grasje dat groeit in hooiland op veen en zand. Geen zeldzaamheid maar daarom niet minder mooi.

Koningsvaren

Osmunda regalis

Regalis betekent 'koninklijk'. Bij varens kun je nauwelijks van bloei in de gewone zin des woords (maar wat is gewoon?) spreken. Ze verspreiden zich niet door zaden maar door sporen die zich vormen aan de onderkant van de prachtige bladeren. Als ze rijp zijn zorgt de wind voor de verspreiding. In de lente loopt de koningsvaren weer uit en juist daarom krijgt deze plant wat meer aandacht: dat uitlopen is zó bijzonder om te zien! Komt voor in

vochtige bossen en aan slootkanten op zure zandgrond. Kan meer dan 150 cm hoog worden, geen wonder dat hij KONINGsvaren genoemd wordt.

Grote ratelaar

Gagel

In de lente bloeien in het veen ook de grote ratelaar - *Rhinanthus angustifolius* en de tormentil - *Potentilla erecta*, *erecta* betekent 'opstaand'. Tormentil werd medisch gebruikt bij diarree, kauwend op een stukje wortel versterkt het je tandvlees. Verder de beemdkroon - *Knautia arvensis*. *Arvensis* betekent 'op akkers groeiend' en gagel - *Myrica gale*, een heester die bloeit met katjes voor de bladeren verschijnen. Groeit in het wild én in de heemtuin. Gale komt van het Keltische gal: balsem. Het wordt soms toegevoegd aan speciaal bieren.

LENTE – KLEI

Fluitenkruid

Anthriscus sylvestris

Sylvestris betekent 'in het bos groeiend'.

Fluitenkruid is een wilde plant die ook in Flevoland

Fluitenkruid

volop voorkomt. Bermen vol bloeiende fluitenkruid: een feest om te zien! Dat betekent uiteraard niet dat deze oer Hollandse plant geen plekje krijgt in de heemtuin!

In mei verschijnen de eerste, witte bloemschermen. Als ze tussen andere begroeiing staan kunnen ze gemakkelijk een meter of hoger worden, de planten rekken zich naar het licht. Fluitenkruid houdt van vruchtbare, niet te droge grond.

Klaproos – *Papaver rhoeas*

Klaproos

Rhoeas komt van het Griekse rhoias en dat betekent 'afvallend'. De kelkbladen vallen in het begin van de bloei al af.

Eén van de meest opvallende (eenjarige) planten in de heemtuin is misschien wel de grote klapproos met zijn helderrode bloemblaadjes die overigens aan de voet donkergekleurd zijn. Bloeiend met tere bloemen die wel van zijde lijken. Na de bloei groeit er uit het vruchtbeginsel een doosvruchtje. Rijpe doosvruchten hebben aan de bovenkant openingetjes zitten. Dankzij de wind wiegen de stengels heen en weer waardoor het zaad in het rond 'gestrooid' wordt. Groeit graag op gronden die regelmatig verstoord worden. Vroeger, samen met de blauwe korenbloem, algemeen in het koren maar dat is geschiedenis. Groeit ook buiten de heemtuin in Lelystad. Komt ook als gekweekte tuinplant in andere kleuren voor.

Aan het eind van de lente bloeit ook het knopig helmkruid - *Scrophularia nodosa*. Nodosa betekent 'knopig'. Helmkruid werd vroeger gebruikt bij de bestrijding van huidklachten.

Knopig helmkruid

ZOMER – BOS

In de zomer is de bosbodem kaal. De bovengrondse delen van de meeste planten zijn verdwenen, onder de grond zitten wel hun bollen en wortelstokken. Er zijn maar een paar plantensoorten, die nu nog kunnen groeien en bloeien in het 'donkere' bos.

Groot heksenkruid

Circaea lutetiana

Groot heksenkruid

Lutetiana betekent 'uit Parijs'. Een zo op het oog bescheiden plantje met grappige, witte bloemetjes. Maar die bescheidenheid is schijn: ze kunnen zich op plekken, waar ze zich thuis voelen, razendsnel uitbreiden via ondergrondse, witte wortelstokjes. Het groot heksenkruid groeit in vochtige loofbossen en in grienden op vruchtbare grond (en helaas ook massaal in mijn eigen tuin!).

Zadelzwam

Polyporus squamosus

Zadelzwam

De veronderstelling dat paddenstoelen alleen in de herfst te vinden zijn, is niet juist. Het jaarrond groeien er paddenstoelen, ook in de winter. Van de zadelzwam kun je genieten in het late voorjaar. De paddenstoel groeit op levende en dode bomen, vooral van de wilg en de populier. Is als jonge paddenstoel eetbaar maar smaakt naar niks.

In de zomer bloeien ook de vlier - *Sambucus nigra*, bloemen en rijpe, zwarte vruchten zijn eetbaar. Nigra betekent 'zwart'. Het klein springzaad - *Impatiens parviflora*. Parviflora betekent 'met kleine bloemen'. Klein springzaad is, de naam zegt het al, bescheidener van omvang dan de reu-

Klein springzaad

zenbalsemien. Rijpe vruchtjes springen met een knapje open waardoor de zaden 'weggeschoten' worden!

ZOMER – MOERAS

Grote kattenstaart

Lythrum salicaria

Grote kattenstaart

Salicaria betekent 'op een wilg lijkende'.

Het aardige van het schrijven van dit boekje is dat je soms een plekje voor één van je eigen favoriete planten kunt inruimen. Nou, de grote kattenstaart is er zo een. Niet vanwege de spectaculaire bloei, hoewel de bloei met paarsige bloemen in 'aren' best aardig is. Maar de grote kattenstaart is een echte insectentrekker waarvan de vlinders misschien wel het meeste opvallen. Soms, op mooie zonnige dagen, zitten de bloemen vol bezoekers die

er allemaal wat van hun gading proberen te vinden. De plant bloeit een paar maanden dus heel wat insecten kunnen er terecht.

De grote kattenstaart groeit op moerassige plekken maar ook in natte, open loofbossen. Als de planten tussen andere begroeiing staan kunnen ze ruim een meter hoog worden omdat ze zich naar het licht 'uitrekken'.

Grote lisdodde – *Typha latifolia*.

Grote lisdodde

Latifolia betekent 'met brede bladeren'.

Een opvallende moerasbewoner, vooral dankzij de bruine 'rietsigaren'. Die sigaar bestaat uit twee gedeeltes: bovenop de mannelijke aar en daaronder de vrouwelijke aar, die de sigaar vormt. Naast de grote lisdodde groeit er in Nederland (maar niet in de heemtuin) ook een kleine lisdodde met smallere bladeren dan die van de grote en de sigaar is smaller. Bovendien zit er wat ruimte tussen de bovenste mannelijke aar en de onderste vrouwelijke aar.

Rijpe sigaren vallen uit elkaar waarna het vruchtbluis zich kan verspreiden. De lisdodde is geen zeldzame plant, u vindt ze niet alleen in de heemtuin maar ook daarbuiten in ondiep water.

Egelskop

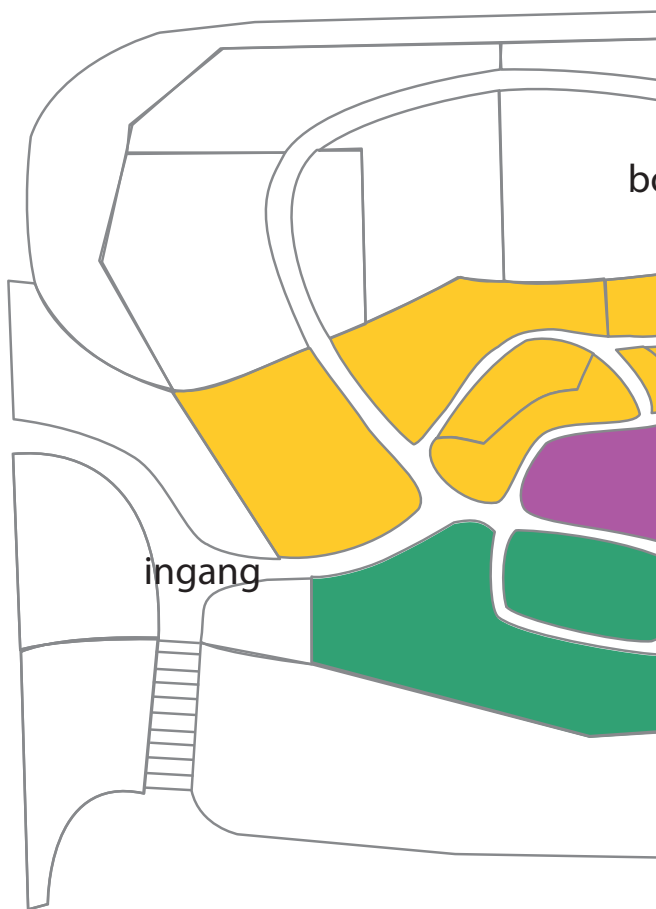
Heelblaadje

In de zomer bloeien ook bij en in het moeras: heelblaadjes - *Pulicaria dysenterica*. *Dysenterica* betekent 'tegen de dysenterie gebruikt', het moerasvergeet - mij - nietje *Myosotis palustris*. *Palustris* betekent 'moerasbewonend'. De grote boterbloem - *Ranunculus lingua*. *Lingua* betekent 'tong'.

En verder de egelskop - *Sparganium erectum*. Als u de vruchten ziet moet u toegeven dat de naam egelskop een goede keuze is.

De kleine 'bolletjes' zijn de mannelijke, de grote stekelbolletjes de vrouwelijke 'bloemen'. En tenslotte de mooie moerasspirea - *Filipendula ulmaria*.

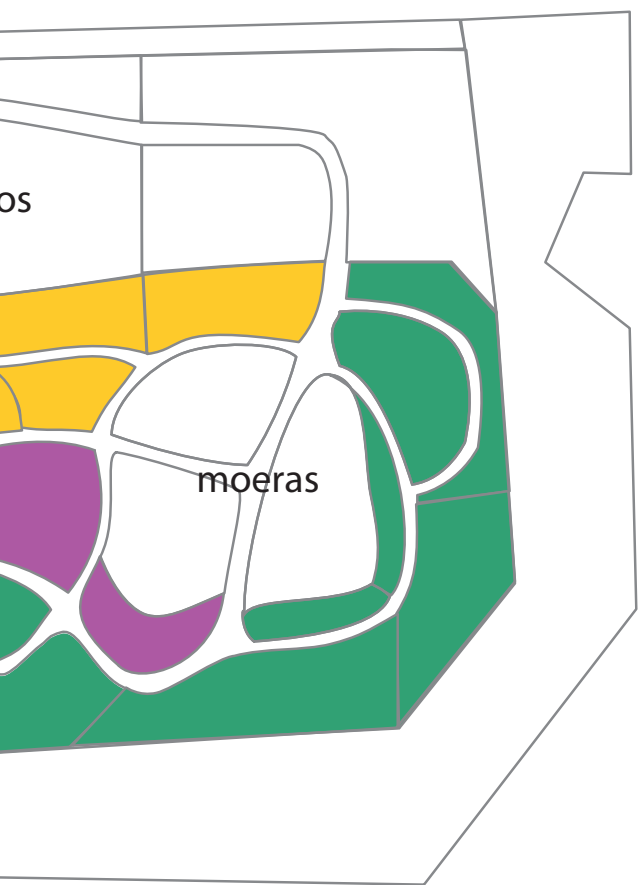

Veengrond

Kleigrond

Zandgrond

ZOMER – ZAND

Slangenkruid – *Echium vulgare*

Slangenkruid

Vulgare mag dan ‘gewoon’ betekenen, het slangenkruid is dat, tijdens de bloei, zeker niet! De bloemen zijn eerst roodachtig, later paars en tenslotte blauw. Ook dát is bijzonder. Vaak steken ze hoog boven hun buurplanten uit, een prachtig gezicht. Groeit in de heemtuin maar soms ook daarbuiten, zoals op het zand bij de Houtribhoogte. De bloemen worden druk bevlogen door allerlei nectarverzamelaars. Houdt van een zonnige, zandige en bij voorkeur kalkrijke groeiplek. Het is een tweejarige plant die het eerste jaar een wortelrozet maakt, het tweede jaar bloeit en afsterft.

Geel zonneroosje

Helianthemum nummularium

Nummularium betekent 'kleine munt'.

Het geel zonneroosje is een zeldzame, opvallende heemtuinbewoner die op de rode lijst staat. Voor en na de bloei stelt dit heestertje weinig voor maar tijdens de bloei (mei – september), met opvallende, en hoe kan het anders gezien de naam, gele bloemetjes is dat wel anders. Groeit en bloeit op zonnige, kalkrijke plekjes

Veredelde zonneroosjes, meestal met grotere bloemen, worden ook als tuinplant verkocht.

In de zomer bloeien ook: de grote centaurie - *Centaurea scabiosa*, roze – tot roodpaarse bloem-

hoofdjes op ranke stengels. De blaassilene - *Silene vulgaris* en de gewone teunisbloem - *Oenothera biennis*. Biennis betekent 'tweejarig'. Deze teunisbloem wordt ook als landbouwgewas geteeld ten

Blaassilene

Grote centaurie

behoefte van de fabricage van een levermedicijn.

En natuurlijk de zwarte toorts – *Verbascum nigrum*. Nigrum betekent zwart.

Bloeit met gele bloemen. Dat zou je, als je de naam leest, misschien niet verwachten. De bloemkroon is van binnen bloedrood gevlekt.

De koningskaars, die groter wordt en zuiver gele bloemen heeft, komt in Lelystad in tuinen voor.

Deze soort staat ook in de heemtuin. Vóór de bloei herken je deze toortsen aan de bladrozetten, uitgespreid over de grond. Wat een verrassing als je een aantal weken later de prachtige bloei ziet. En die bloei gaat maar door (juni – september): bloemen verwelken aan de onderkant en tegelijkertijd ontkiemen nieuwe bloemen aan de bovenkant.

ZOMER - KLEI

Brede wespenorchis

Epipactis helleborine

Wespenorchis

Minder opvallend dan de rietorchis maar o zo mooi als je de bloemen van dichtbij bekijkt. De bloemkleur varieert nogal van groenachtig tot roodachtig. De zaden zijn stoffijn en worden door de wind verspreid. Daardoor vind je planten van de brede wespenorchis op de meest vreemde, beschaduwde plekken. Hij stelt minder hoge eisen aan het milieu dan andere orchideesoorten.

Pastinaak – *Pastinaca sativa*

Pastinaak

Sativa betekent 'die gezaaid wordt'. Naast de voor consumptie geteelde pastinaak groeit er in en buiten de heemtuin ook een wilde vorm met opvallende, gele bloemschermen. De plant is inheems en je vindt hem in bermen en op dijktafslagen, ook in Lelystad. De bloemen worden bezocht door allerlei insecten waaronder zweefvliegen. De plant is tweejarig.

De pastinaakbloemen op de foto worden bezocht door rode soldaatjes die vooral aangetrokken worden door schermbloemigen, maar die eigenlijk vleeseters zijn. Mogelijk leven ze van de andere bloemenbezoekers die nietsvermoedend neerstrijken!

Boswederik

Lysimachia nemorum.

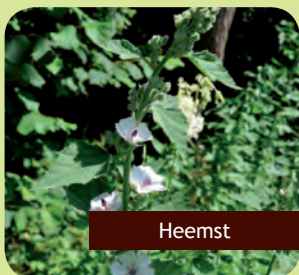

Nemorum betekent 'van de bossen'.

Bijzondere bodembedekker in vochtige loofbossen

op goede grond. Leuke, gele bloemetjes in mei - augustus.

Heemst

Ruig klokje

Verder bloeien er in de zomer: het muskuskaasjeskruid - *Malva moschata*. Ruikt zwak naar muskus, vandaar de naam. Verder het ruig klokje - *Campanula trachelium*, blauwe bloemetjes aan flinke stengels tot een meter lang en de heemst - *Althaea officinalis*, een geneeskrachtige plant. *Officinalis* betekent 'van of uit de apotheken'.

ZOMER – VEEN

Blauwe knoop

Succisa pratensis

Blauwe knoop

Pratensis betekent 'in de weiden groeiend'.

Vroeger was het een algemeen voorkomende plant in Nederland in venige graslanden. Hij bloeit in de nazomer. Het is een goede nectarplant voor vlinders en andere insecten, vooral omdat hij laat in de zomer bloeit. Het aantal nectarplanten wordt dan snel kleiner. De blauwe knoop op de foto wordt bezocht door de pendel zweefvlieg.

Moerasandoorn

Stachys palustris

Moerasandoorn

Palustris betekent 'moerasbewonend'.

Naast de akkerandoorn, de bosandoorn dus ook de moerasandoorn. De moerasandoorn komt, hoe kan het anders, voor aan waterkanten en in niet te dichte, vochtige loofbossen. Hij is ook in de Lelystadse stadsnatuur te vinden. Werd vroeger als wondmiddel gebruikt.

Wilgenroosje

Chamerion angustifolium

In Lelystad groeien twee soorten wilgenroosjes: het 'gewone' wilgenroosje en het harig wilgenroosje. Op de foto staat het gewone wilgenroosje dat bloeit met roze bloemen. Groeit op kapvlakten, in bosranden en soms tussen de basaltblokken van de dijk. Het zijn opvallende planten die niet alleen prachtig staan in de heemtuin maar ook in de eigen tuin! Het rijpe vruchtpluis wordt door de wind verspreid.

Verder bloeien er in de zomer: de grote wederik - *Lysimachia vulgaris* langs het veenmoeras. Deze soort lijkt op de puntwederik die als tuinplant wordt gekweekt. In het drogere veen de verfbrem - *Genista tinctoria*. *Tinctoria* betekent 'om te verven

gebruikt'. Van de toppen van de bloeistengels wordt een gele verfstof gemaakt.

HERFST

De herfst is niet onderverdeeld per milieu. De bloei neemt af, planten maken zich op voor de winter.

Herfsttijloos

Colchicum autumnale.

Autumnale betekent 'van de herfst'.

Een knolgewas met een bijzondere groeiwijze. In de lente verschijnen de forse bladeren. Tegelijkertijd vindt u dan de doosvruchten van de bloemen van vorig jaar. Het blad sterft af en de plek waar de herfststijlozen staan is nauwelijks meer terug te vinden. Tot augustus – begin september. Opeens verschijnen, vaak na een fikse regenbui, de bloemen, die wel wat weg hebben van grote krokus-

bloemen. De herfsttijloos is inheems in ons land maar ook al lang in cultuur als tuinplant. Ook bekend als droogbloeiër: zet de knol op een schoteltje in de vensterbank en geniet van de fraaie bloei. Na de bloei kan de knol in de tuin geplant worden op een niet te droog, voedzaam plekje.

Italiaanse aronskelk

Arum italicum

Aronskelk

Nog een bijzonder knolgewas dat, zoals de naam al zegt, oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied komt maar dat zich hier helemaal thuis voelt. Deze aronskelk is een stinzenplant die vroeger, soms eeuwen geleden, aangeplant werd in tuinen bij kastelen, versterkte boerderijen en in kloostertuinen (honderden jaren geleden bestond de handel in bollen al!). Een versterkte boerderij werd in Friesland 'stins' genoemd en daar dankt deze

soort de aanduiding 'stinzenplant' aan. Naast de aronskelk groeien en bloeien er nog enkele tientallen soorten stinzenplanten in Nederland, o.a. in Friesland en op de buitenplaatsen langs de Vecht.

Deze Italiaanse soort heeft mooi glanzend blad met gele nerven, bleek - groene, aronskelken en prachtige, orangerode besknotsen in de herfst. Overigens zijn de bessen GIFTIG. Omdat ze er zo smakelijk uitzien kan het verleidelijk zijn voor een kind om een paar bessen te proeven.

Vlier – *Sambucus nigra*

Vlier

Nigra betekent zwart. In de zomer kon u genieten van de grote, sterk geurende witte bloemschermen van deze vlier, ook wel gewone vlier genoemd. De bloemen zijn allang verdwenen en hebben plaatsgemaakt voor glanzend zwarte vruchtjes. Die vruchtjes zijn eetbaar (jam, gelei, sap, wijn), vogels

zijn er ook gek op. Het is een inheemse plant waarvan wel gezegd wordt dat hij muggen op een afstand houdt. De vlier staat ook op veel plekken in het openbaar groen. Soms zijn ze aangeplant, soms zijn ze gegroeid uit een uitgepoepte pit.

Paddenstoelen

Hoewel er het hele jaar paddenstoelen te vinden zijn beleeft de paddenstoelen groei toch wel zijn hoogtepunt in de herfst. Ook in de heemtuin zijn ze nu volop te vinden.

De boleet, *Boletus spec.*, kunt u vooral in de periode juni – oktober vinden in het bos en in veenmoerassen. Als jonge paddenstoel eetbaar

De gewone zwavelkop, *Hypholoma fasciculare*, komt een groot deel van het jaar voor op loofbomen (bomen met bladeren) en naaldbomen (met naalden). Groeit vooral op afgezaagde stobben. De gewone zwavelkop dankt zijn naam aan de zwavelgele kleur van de hoed.

Russula spec.

Van de *Russula*, die het zonder Nederlandse naam moet stellen, komen in ons land enkele tientallen soorten voor, vaak groeien ze in loof- en naaldbossen, maar ook in de heemtuin!

Russula

Hop

Verder vallen in de herfst op: de vrouwelijke hopbellen van de hopplant - *Humulus lupulus*. *Lupulus* betekent 'wolfje'. De hop houdt van vruchtbare grond. Op goede groeiplekjes groeit de plant razendsnel. De plant windt zich om andere planten en bomen, op zoek naar licht.

Hop wordt bij de bereiding van bier gebruikt.

Koningsvaren

Osmunda regalis

Koningsvaren

Kon u dit voorjaar genieten van de nieuwe varenbladeren van de koningsvaren, nu is het de gele herfstkleur die de plant zo mooi maakt. En dan mogen we natuurlijk niet de zomermaanden vergeten: ook het sierlijke groene blad is de moeite waard!

Knotwilg – *Salix alba*

Alba betekent 'wit'. In de heemtuin staan een paar knotwilgen, die ooit begonnen zijn als wortelloze tak. In goede, vochthoudende grond wortelt die tak snel waarna hij uitloopt. Slapende knoppen op de stam worden gewekt. Alle zijtakjes, tot 20 centimeter van de top, worden verwijderd.

Het bijzondere is dat, ook als je de tak op zijn kop in de grond zet, dus met het bovenste dunne deel IN en het dikke onderste deel BOVEN de grond zet, hij toch gewoon uitloopt en verder groeit.

Knotwilgen zijn bijzondere bomen. De vorm heeft niets met een 'natuurlijke groei' te maken. Boeren onderhielden hun knotwilgen omdat ze daar belang bij hadden. Dunne takken werden gebruikt om manden van te vlechten, de dikkere dienden als bonenstaak en nog dikkere als brandstof onder de pot met varkensvoer. Om de paar jaar worden de bomen geknot zoals ook hier in de heemtuin.

WINTER

Winter

Winterakoniet

Eranthis hyemalis

Winterakoniet

Hyemalis betekent 'in de winter bloeiend'.

Een winterbloeiër die je een voorjaarsgevoel geeft, dát is de winterakoniet met zijn heldergele bloemetjes. Niet inheems, wel al eeuwen groeiend in stinzenmilieus en, wat minder lang, in de heem-

tuin. Ooit begonnen met wat knolletjes (eigenlijk een knolvormige wortelstok maar een kniesoor die daarover valt) staat er nu een grote plek vol met winterakonietjes. Wordt bezocht door insecten. Omdat ze zo vroeg bloeien zijn ze ook daardoor waardevol.

Sneeuwkllokje

Galanthus nivalis

Nivalis betekent 'in of bij de sneeuw bloeiend'. Nog een winterbloeiër én stinzenplant die zich nauwelijks stoort aan Elfstedentemperaturen en ander winters ongemak. Onder de sneeuw groeit dit bolgewasje gewoon door.

Dat komt omdat sneeuw, door de grote hoeveelheid lucht tussen de vlokken, uitstekend isoleert waardoor het niet of nauwelijks vriest onder de

sneeuw. Vroeger nam men genoeg met het gewone, enkelbloemige sneeuwklókje. Tegenwoordig zijn er volop soorten met gevarieerde enkele en dubbele bloemen, soms zie je als leek nauwelijks verschillen. Na de bloei kunnen de pollens gescheurd worden, het is de beste manier om sneeuwklókjes te vermeerderen.

Gewoon elfenbankje

Trametes versicolor

Op stobben van bomen en zware struiken groeit het elfenbankje, in rozetten gerangschikt of dakpansgewijs over elkaar. De kleuren kunnen nogal verschillen: geel, witachtig, bijna zwart, bruin, grijsblauw en vaak met een wat lichter gekleurde rand. Een paddenstoel waar elfjes graag gebruik van maken om even te verpozen.

Naast de gewone, hogere planten (zo worden ze genoemd) vindt u in de heemtuin ook mossen (lagere planten).

Er groeien zeven verschillende mossoorten in de tuin. Opvallend goed groeien gerimpeld boogsterrenmos – *Plachiomnium undulatum* en gewoon puntmos – *Calliergonella cuspidata* in het kleimoeras.

Groot laddermos

Gerimpeld boogsterrenmos

Haarmuts

Puntmos

INSECTEN

Bloemen en planten zijn belangrijk voor dieren en zeker zo'n soortenrijke omgeving als de heemtuin trekt allerlei dieren aan en dan vooral insecten.

Een kleine impressie.

Rups van Avondrood

Deilephila elpenor

In Nederland leven enkele tientallen dagvlinders maar zo'n 2000 verschillende nachtvinders. Hoewel er wel nachtvinders zijn die je overdag kunt zien wordt het pas echt druk in de lucht na het vallen van de avond. Avondrood is een prachtige pijlstaartvlinder met wat roze op lijf en vleugels. Met wat fantasie lijkt de kleur wat op die van de ondergaande zon.

Eikenpage – *Favonius quercus*

Een bijzondere dagvlinder is de eikenpage die, samen met de blauwtjes, vuurvlingertjes en de kleine pages tot één familie behoren: die van de Lycaenidae.

Landkaartje – *Araschnia levana*

Ook het landkaartje is een dagvlinder, die vliegt van april tot september. De grote brandnetel is de plant (waardplant) waarop de vlinder haar eitjes afzet. De rupsen, die uit de eitjes komen, smullen van de grote brandnetel.

Opvallend bij het landkaartje is, dat de verschillende generaties verschillende kleuren hebben. Dat verschijnsel wordt seizoensdimorfie genoemd. Onder invloed van de daglengte, het aantal uren licht per dag, komen er twee hoofdvormen voor: een lichte voorjaarsvorm en een donkere zomer-/najaarsvorm. Uit de overwinterende poppen komt in het voorjaar een lichtbruine generatie. De zomer-generatie die als rups 16 of meer uur licht heeft gehad krijgt een donkere, vrijwel zwarte kleur. En dan komen er ook nog tussenkleuren voor... Het landkaartje op de foto is een donkere, dus zomer/herfstvariant.

Kleine vos

Aglaia urticae op beemdkroon

Kleine vos

'insectenhotel' op grote bevernel

Insectenhotel

Weidehommel op knoopkruid

Bombus pratorum

Weidehommel en koekoekshommel op knoopkruid

Margrieten met penseelkevers

Trichius fasciatus

Margrieten met penseelkevers

Blinde bij - *Eristalis tenax* op een winterakoniet

Pyamawants

Graphosoma italicum

Bloedrode heidelibel

Sympetrum sanguineum

Bloedrode heidelibel

Bruin blauwtje

Aricia agestis

Bruin blauwtje

De heemtuin in vier seizoenen is een uitgave van
de gemeente Lelystad.

